

Dominee J.C. Hagen, gijzelaar in Haaren en Sint-Michielsgestel van 13 juli 1942 tot 19 april 1943

Dominee J.C. Hagen, gijzelaar in Haaren en Sint-Michielsgestel van 13 juli 1942 tot 19 april 1943

Johannes Christoffel Hagen werd geboren op 21 oktober 1906. In 1931 werd hij beroepen tot predikant in Sprang en in 1936 verhuisde hij naar Zwijndrecht, waar hij de tweede predikant werd van de Bethelkerk, een gereformeerde gemeente met meer dan 2400 leden.

Gijzelaarskamp Haaren

Tijdens het begin van de Tweede Wereldoorlog liet ds. Hagen duidelijk merken dat hij sympathiek stond tegenover het verzet, reden voor de Duitse bezetter om hem, samen met zijn anti-Duitse plaatsgenoot, de buizenfabrikant Piet van Leeuwen, te arresteren en over te brengen naar het grootseminarie in het Brabantse Haaren, dat sinds 16 november 1941 dienst deed als gijzelaarskamp.

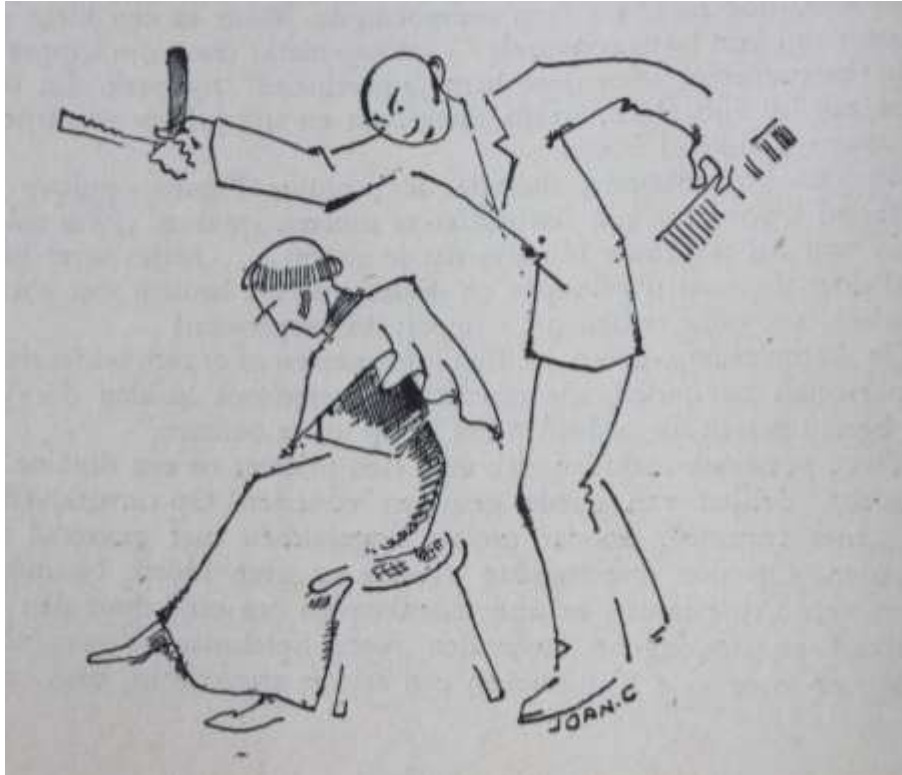

Het Gijzelaarskamp in Haaren

Dominee Hagen kwam op 13 juli 1942 in Haaren aan, samen met nog ongeveer 800 lotgenoten. Zij allen waren zogenaamde “Präventiv Geiseln”, preventieve gijzelaars, ook wel antiverzetsgijzelaars genoemd, die met hun leven borg stonden in geval van sabotage-activiteiten door het verzet. Nadat een aantal van deze 800 al snel na aankomst was vrijgelaten bleven er nog 642 over, afkomstig uit alle provincies van het land, maar de meesten uit Noord- en Zuid-Holland. Ongeveer een derde van hen kwam uit de handel of industrie, 130 waren arts of advocaat of hadden een ander vrij beroep, 60 kwamen uit het onderwijs, ongeveer 100 personen werkten bij rijk, provincie of gemeente en ongeveer 60 van hen waren priester of dominee. De overige gijzelaars waren student, werkzaam in de landbouw, bij de vakbond of waren zonder beroep. Kortom, een bijzonder gemêleerd gezelschap, vooral bestaande uit vooraanstaande burgers en leidende functionarissen uit de Nederlandse maatschappij en van vele verschillende politieke richtingen. Ds. Hagen zou tot 8 november 1942 in Haaren verblijven. Toen werd hij, met 195 medegijzelaars, overgebracht naar het klein- seminarie “Beekvliet” in Sint-Michielsgestel, sinds 4 mei 1942 ook een gijzelaarskamp. Ruim 20 predikanten van verschillende kerkgenootschappen en richtingen, van uiterst rechts tot uiterst links, zaten in Haaren geïnterneerd, maar hun gemeenschappelijk lot zorgde ervoor dat zij in goede harmonie met elkaar omgingen, ook al was het in het begin natuurlijk wel wennen. Meningsverschillen kwamen voor, maar leidden vaak ook tot een groter onderling begrip en waardering voor elkaar en de taken voor geestelijke verzorging werden onderling goed verdeeld. Ongetwijfeld heeft ook ds. Hagen op geestelijk gebied zijn steentje bijgedragen aan het verlichten van het lot van zijn medegijzelaars. Hierover later meer wanneer we berichten uit het gijzelaarskamp “Beekvliet”.

Vermeldenswaard over ds. Hagen tijdens zijn verblijf in Haaren is verder het volgende. De kampleiding had op een gegeven moment bij de commandant van het kamp, SS-Obersturmbannführer J.A. Wacker geïnformeerd of het mogelijk was enkele kappers uit Haaren of Vught naar het kamp te laten komen om de **“vele harige gijzelaarskoppen”** te kortwieken. Behalve de oplossing voor een praktisch probleem was dit natuurlijk ook een manier om clandestien in contact te komen met de buitenwereld. Antwoord: “Ganz Ausgeschlossen!”. Dit betekende dat de gijzelaars er zelf voor gingen zorgen dat zij er netjes geknipt bij liepen. Dat deze beunhazerij

soms tot ongewenste kapsels en verwondingen leidde laat zich niet moeilijk raden. De kampleiding besloot in te grijpen. Er werd geïnformeerd ***“of er zich onder de gijzelaars ook personen bevonden die een zekere leerschool hadden doorlopen en thans bereid waren dit bedrijf in het kamp uit te oefenen. Twee personen melden zich aan: een priester en een dominee. Rome en Dordrecht. Beiden van goede getuigen voorzien. Op onverklaarbare wijze reeds “met routine”, zoodat groote ongelukken niet gevreesd behoeften te worden. Op den openingsdag vloeyde er geen bloed. Natuurlijk prefereerden vele protestanten en andersdenkenden om eens door den gezelligen, vrolijken en ondeugend lachenden pater Spiekman te worden geknipt. Ook lag er voor vele Katholieken een zekere attractie in, naar huis te kunnen schrijven, door den echten, Gereformeerden dominé, genaamd Hagen, uit Zwijndrecht, gekortwiekt te zijn. Gezien de groote cliëntèle (circa 300 klanten per kapper) werden gedeelten van de gang op den beganen grond en de eerste verdieping tot kapsalon gepromoveerd. Personeel werd gevraagd, vele “halfwassen” meldden zich aan. (.....) Het was een vrolijken boel. De “halfwassen” mochten geregeld experimenteren. Booze tongen beweerden, dat als proefkonijnen soms enkele, weinig sociaal gevoelende, gijzelaars werden uitgekozen. (.....) De zaak floreerde”***.

Tekening van gijzelaar Joan Collette in het "Gedenkboek Gijzelaarskamp Haaren"

"Het was een vrolijken boel", zo kunnen we lezen in het hierboven aangehaalde citaat uit het "Gedenkboek Gijzelaarskamp Haaren". Maar zo vrolijk was het allemaal niet. De gijzelaars stonden immers borg met hun leven en konden ieder moment gefusilleerd worden als represaillemaatregel voor verzets- en sabotageacties, zoals maar al te duidelijk werd op 15 augustus en 16 oktober 1942, toen enkele gijzelaars uit Haaren en Sint-Michielsgestel het plegen van verzetsdaden in het land met de dood moesten bekopen. Maar het was juist dit gemeenschappelijk gedragen lot dat zorgde voor een sterke onderlinge solidariteit en warme vriendschapsbanden, die dwars door alle politieke en religieuze stromingen heen gingen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de overplaatsing van de eerste groep gijzelaars, waaronder ook ds. Hagen, op 8 november 1942 naar "Beekvliet" in Sint-Michielsgestel door velen als zeer pijnlijk werd ervaren.

Gijzelaarskamp "Beekvliet" in Sint-Michielsgestel

Gijzelaarskamp "Beekvliet" in Sint-Michielsgestel

Nog bijna vijf en een halve maand zou ds. Hagen op "Beekvliet" geïnterneerd zijn. Over deze periode is, via diverse bronnen, wel iets meer bekend. Zo is ds. Hagen op geestelijk gebied actief geweest bij het mede verzorgen van vieringen. In een brief, die Hendrik Algra, politiek hoofdredacteur van het Friesch Dagblad en sinds 4 mei 1942 gegijzeld op "Beekvliet", schreef aan het thuisfront op 21 september 1942, meldt hij: ***"Er is nu een kampraad, die het zal regelen met de preken, want de dominee's willen ieder hun beurt hebben, de onbekwaamsten even vaak als de allerbesten. Dat kan natuurlijk niet. Voortaan zullen door den kampraad de besten worden uitgenodigd en de anderen staan er buiten"***. En op 23 september 1942 schrijft Algra: ***"We hebben hier nu verkiezingen binnenkort voor een Protestantse Kampraad, die zal beslissen welke dominee's wel of niet zullen optreden. Want er zijn er bij, die het niet kunnen"***. Dat Hendrik Algra van mening was dat ds. Hagen niet bij die laatste groep hoorde blijkt o.a. uit twee brieven waarin hij melding maakt van de activiteiten van ds. Hagen. Op 23 december 1942 schrijft hij: ***"Hier worden allerlei voorbereidselen getroffen voor de viering van het Kerstfeest, een kerstboom, versieringen, enz. Ds. Hagen zal bij den Kerstboom het Kerstevangelie voorlezen, nadat een Roomsche eerst een aantal adventsteksten zal lezen"***. En op 27 december 1942 schrijft Hendrik Algra: ***"De***

Kerstdagen zijn nu weer voorbij en het is een prachtige Zondag, wat het weer betreft. Ook hebben we een goeden morgen gehad door de kostelijke preek van Ds. Hagen. Hij sprak over Lucas 2: 34 en 35. Blijkbaar had Hendrik Algra, die deel uitmaakte van de commissie die het Kerstfeest en Oudjaar regelde, het volste vertrouwen in de kwaliteiten van ds. Hagen. Op 19 april 1943, de dag waarop ds. Hagen uit "Beekvliet" werd "ontslagen", schrijft Hendrik Algra: **"Vandaag was het een roezige dag, doordat een aantal naar huis gaan. Van der Woude** (predikant uit Leeuwarden) **is er ook bij.** En apart vermeldt hij in zijn brief ook nog: **"Ds. Hagen is ook zielsgelukkig".** Je zou kunnen concluderen dat Hendrik Algra en ds. Hagen, tijdens hun gedwongen verblijf op "Beekvliet" een goede, vriendschappelijke band hadden opgebouwd.

Al vrij snel na aankomst van de eerste groep gijzelaars op Beekvliet op 4 mei 1942 ontstond het plan de tijd niet in ledigheid door te brengen, maar het enorme potentieel aan deskundigheid van de vele professoren, politici, kunstenaars, artsen, leidinggevende figuren uit het bedrijfsleven, enz., enz. aan te wenden voor het organiseren van cursussen en het oprichten van allerlei studiekringen. Initiatiefnemer van dit alles was de later gefusilleerde gijzelaar Robert Baelde. Ook ds. Hagen was lid van één van deze studiekringen, de Kring Dijk. Tweemaal per week vergaderde deze uit voornamelijk Gereformeerden bestaande kring, aanvankelijk onder leiding van Prof. K. Dijk, hoogleraar aan de Theologische school in Kampen. Een deel van hun bijeenkomsten werd besteed aan bijbelstudie. Na de vrijlating van Prof. Dijk op 28 oktober 1942 werd de studiekring voortgezet, eerst onder leiding van ds. B.A. Bos uit Voorburg. Hij behandelde de Profetieën van Hosea, waarmee Prof. Dijk net vóór zijn vrijlating was begonnen. Nadat ds. Bos op 17 november 1942 was vrijgelaten nam ds. Hagen de leiding van de studiekring over. In januari 1943 begon ds. Hagen in deze kring met de bespreking van de Brief aan de Romeinen. Hij was dus al vrij snel na zijn aankomst in het cursus- en lezingencircuit actief.

Ook door een andere gebeurtenis zal de naam van ds. Hagen verbonden blijven aan de geschiedenis van het gijzelaarskamp "Beekvliet. In het "Gedenkboek Gijzelaarskamp "Beekvliet" schrijft medegijzelaar H. Götzen in het hoofdstuk "Kerstfeest en Nieuwjaar 1942" het volgende: **"Dit Kerstfeest 1942 achter het prikkeldraad! Waar een groep mannen van het Nederlandsche Volk, dat niet buigen wil voor den veroveraar, samen, ongedeeld, gebogen heeft voor het**

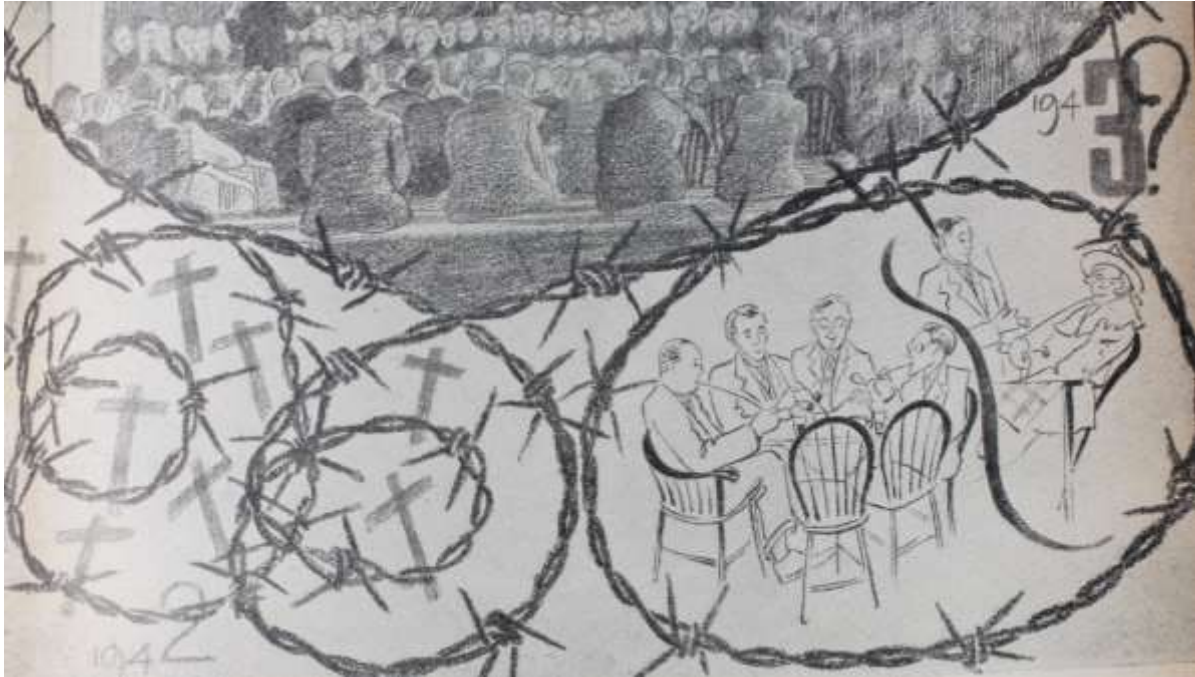
Kind van Bethlehem, den verlosser der wereld. Met onbezwaarde harten schrijden we door de dagen, die ons scheiden van Oudejaar. (.....) Straks, in de Aula, bijeen met Goudsche pijpen en punch, hooren we de geestige en ontroerende kroniek van Thomasvaer en den plaatsvervanger van Pieternel. En als het kwart voor twaalfen is, spreekt Schermerhorn (de latere eerste naoorlogse minister-president) ons toe”.

“Straks, in de Aula, bijeen met Goudsche pijpen en punch, ...”. In een artikel in uitgave 125 van het blad van de Pijpelogische Kring Nederland beschreef Aad Kleijweg in 2009 een pijpenkop die hij via Marktplaats had gekocht. De wijze waarop deze pijpenkop was “versierd” intrigeerde hem dusdanig dat hij onderzoek ging doen naar de herkomst ervan. Hij ontdekte dat de pijpenkop afkomstig was uit het Gijzelaarskamp “Beekvliet”. Onderstaande afbeelding laat zien wat deze pijpenkop zo bijzonder maakt. De rand van de ketel is beschilderd in de Nederlandse driekleur. Op de linkerkant zien we de naam **J.C. Hagen** en daaronder **Blok 3. cab. 67**. Aan de rechterkant staat in grote letters **“GESTEL”** en daaronder **ouwe jaarsavond 1942**.

Het lijkt zeer voor de hand liggend dat deze pijpenkop heeft toebehoord aan ds. Hagen, die hoogstwaarschijnlijk ook deel uitmaakte van het groepje gijzelaars dat op Oudejaarsavond 1942 een pijp rookte in de Aula van "Beekvliet".

Op bovenstaande afbeelding van architect P. Zwart, die tegelijk met ds. Hagen op 13 juli 1942 in Haaren werd gegijzeld en later in dat jaar werd overgebracht naar Sint-Michielsgestel, zien we aan de linkerkant het jaartal 1942 en 8 kruizen. Ieder kruis staat voor één van de 8 vermoorde gijzelaars uit Haaren en Sint-Michielsgestel: Robert Baelde, Christoffel Bennekers, Jan Haantjes, Jacobus van der Kerkhoff, Otto Ernst Gelder Graaf van Limburg Stirum, Willem Ruys, Alexander Baron Schimmelpenninck van der Oije en Hein Vrind. Aan de rechterkant zien we het jaartal 1943 met een vraagteken. Het was nog zeer ongewis wat het nieuwe jaar zou brengen. Onder het jaartal de pijprokende gijzelaars. Het prikkeldraad symboliseert hun onvrijwillige verblijf op "Beekvliet". Naast de pijprokende gijzelaars een afbeelding van Thomasvaer en Gijzelaar, de plaatsvervanger van Pieternel, omdat, zoals Gijzelaar zegt:

"....uw vrouw Pieternel niet met ons hier kon toeven.

Waarop Thomasvaer antwoordt:

***Zij had wel graag aan uw verzoek gevolg gegeven,
Maar is gedwongen in het voorgebouw gebleven.***

(.....)

Maar, hoe 't ook zij, de wacht liet Pieternel niet door:

Bezoek van vrouwen komt alleen in 't voorgebouw nog voor".

De informatie op de pijpenkop geeft ons ook meer duidelijkheid over het "slaapvertrek" van ds. Hagen tijdens zijn gedwongen verblijf op "Beekvliet": chambrette 67 in Blok 3. Op onderstaand detail van de plattegrond is te zien waar deze plaats zich bevond. Nog een saillant detail: De buizenfabrikant Piet van Leeuwen, ook afkomstig uit Zwijndrecht en tegelijk met ds. Hagen opgepakt en naar Haaren afgevoerd, had zijn chambrette naast zijn plaatsgenoot, zoals te lezen valt in een advertentie in de kampkrant van de gijzelaars: "**Adam in Ballingschap**":

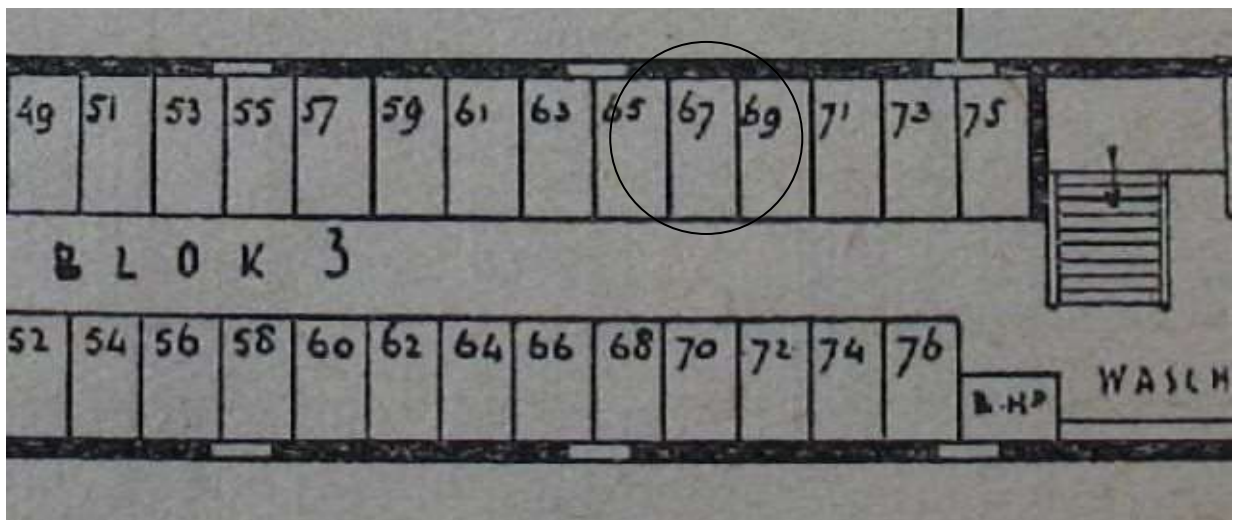
P. VAN LEEUWEN Jr's

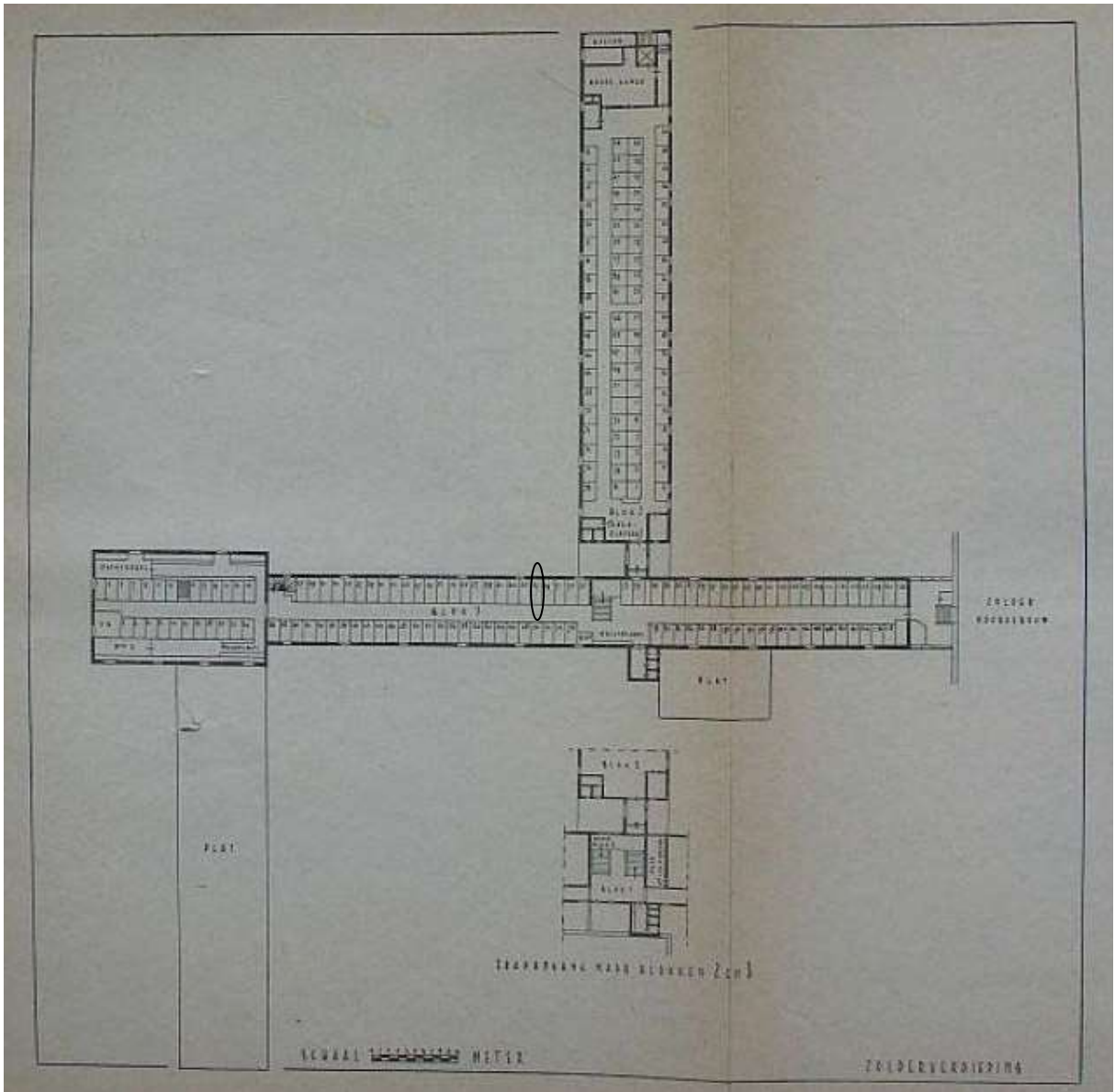
BUIZENHANDEL N.V.

ZWIJNDRECHT

Dir: P. van Leeuwen Jr BLOK III 65

Beekvliet

Bovenstaande plattegrond geeft een gedeelte weer van het oude "Beekvlietcomplex. Dit gedeelte is helaas helemaal verdwenen. Midden rechts staat: Zolder voorgebouw, het gedeelte van het complex waar de gijzelaars niet mochten komen. Dit voorgebouw, dat in gebruik was bij de kampcommandant, zijn administratieve staf, de commandant van het wachtbataljon en de wachtcommandant met zijn manschappen, staat er nu nog steeds. Blok 3 staat haaks op het voorgebouw. De chambrette van ds. Hagen bevond zich ongeveer in het hart van bovenstaande tekening.

Op 5 september (Dolle Dinsdag) hield het gijzelaarskamp “Beekvliet”, bij gebrek aan Duitse bemanning, op te bestaan. De nog aanwezige gijzelaars werden afgevoerd naar Kamp Vught, maar 8 van hen wisten in de verwarring te ontsnappen. De meesten van de overige gijzelaars werden in de dagen daarna vrijgelaten, maar 17 van hen maakten de ontruiming van Kamp Vught nog mee. Zeven gijzelaars werden naar Amersfoort gebracht, van waaruit ze kort daarna werden vrijgelaten. Tien gijzelaars moesten tot het bittere eind lijden: zij kwamen in de gevangenis van Scheveningen terecht en kwamen pas vrij toen het hele land in 1945 was bevrijd.

Dominee Hagen was één van de in totaal 1274 gijzelaars die in de periode van 4 mei 1942 tot 5 september 1944, 28 maanden, voor kortere of langere tijd geïnterneerd waren geweest op “Beekvliet”. Hij bracht in totaal ruim negen maanden door in de gijzelaarskampen in Haaren en Sint-Michielsgestel.

Na zijn gijzeling keerde ds. Hagen terug naar zijn gemeente in Zwijndrecht, waar hij nog tot 1947 werkzaam zou zijn. Daarna werd hij beroepen tot predikant in Leeuwarden en in 1959 werd hij geestelijk verzorger van het ziekenhuis “Eudokia” in Rotterdam. In 1971 ging hij met emeritaat. Hij overleed op 14 oktober 1981 in Zeist, 74 jaar oud.

Bronvermelding:

Gedenkboek Gijzelaarskamp Haaren. Den Haag 1947

Gedenkboek Gijzelaarskamp “Beekvliet”. Schiedam 1947

Runia-Algra, H., *In den Aap gelogeed, brieven van Hendrik Algra 1942-1943*
Leeuwarden 2002

Heemkundevereniging “De Heerlijkheid Herlaar”

Jan Spit

April 2017